

Dalia Jakulytė – Klaipėdos universiteto Kalbotyros ir etnologijos katedros lektorė.

Moksliniai interesai: rašomosios kalbos istorija, fonetika, morfologija; informacinės technologijos filologijoje.

Adresas: Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

El. paštas: dalija333@gmail.com.

Dalia Jakulytė – Lecturer of Dept. of Linguistics and Ethnology, Klaipėda University.

Research interests: History of written Language, Phonetics, Morphology, Information Technologies in Philology.

Address: Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

E-mail: dalija333@gmail.com.

Dalia Jakulytė

Klaipėdos universitetas

„KNYGOS NOBAŽNYSTĖS“ BŪDVARDŽIŲ KAITYBA

Anotacija

Naudojantis reliacine „Knygos nobažnystės“ (1653) morfologijos duomenų baze tiriama būdvardžių kaityba: vyriškosios giminės (ir negiminių formų) kamienai, moteriškosios giminės kamienai, jų koreliacija. Apžvelgiamos unikalios paradigmos bei nusistovėję kaitybos tipai. Aptariamas kamienų įvairavimas ir jo priežastys, atskirų KN dalių autorių kalbos skirtybės.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: senieji raštai, „Knyga nobažnystės“, būdvardžių kaityba, linksniavimo tipai, kaitybos kamienai.

Abstract

Using the relational database of KN morphology inflection of adjectives is investigated: masculine (and non-gender forms) stems, feminine stems and their correlation. The unique and well-established paradigms of inflection types are reviewed. The variation of stems and its causes, the language differences in the individual parts of the KN are discussed.

KEYWORDS: old texts, „Knyga nobažnystės“, adjectives' inflection, declensional types, inflection stems.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v17i1.1147>

Į v a d a s

Šiuo straipsniu tęsiami „Knygos nobažnystės“ (1653) kalbos tyrimai, remiantis reliacine morfologijos duomenų baze (toliau – KNDB). KNDB – tai duomenų bazių valdymo sistema MS Access sudaryta reliacinė duomenų bazė, kurios pagrindiniai elementai – KN žodžiai, o atributai – tų žodžių pagrindinės formos,

gramatinė forma, kontekstas ir kt. (plačiau žr. Jakulytė 2001; 2004). Naudojantis KNDB jau ištirti ir aprašyti daiktavardžiai (Jakulytė 2012), tokiu pat būdu ketinama aprašyti ir būdvardžių kaitybą.

Tikslas – ištirti ir aprašyti „Knygos nobažnystės“ būdvardžių kaitybą.

Uždaviniai:

1. Pritaikyti KNDB būdvardžių kaitybos tyrimams ir suvesti reikiamus duomenis.
2. Užfiksuoti, aprašyti ir susisteminti visas būdvardžių formas.
3. Nustatyti KN būdvardžių kaitybos tipus ir jų tarpusavio santykius.

1. Duomenų įvedimas į KNDB

KNDB pagrindinėje lentelėje „Žodžiai“ yra suvesti visi keturių KN dalių¹ – *Sumos Evangelijų* (SE), *Pasijos* (P), *Maldų krikščioniškų* (MKr) ir katekizmo (K) – žodžiai, sužymėti jų bendrieji atributai (skyrius, puslapis, eilutė ir kt.), nurodytos pagrindinės formos (parenkamos iš lentelės „Leksemos“², kurioje apibrėžiami visai leksemai bendri atributai, pirmiausia – kalbos dalis), pagal Antano Jakulio hipotezę (Jakulis 1982; Jakulytė 2005) sužymėta atskirų SE skyrių autorystė: pirmuosius 21 ir paskutiniuosius 5 skyrius parengęs autorius vadinamas pirmuoju ir šių skyrių evangelijos žymimos E I, pamokslai – SE I, vidurinių 33 SE skyrių (XXII–LV) autorius vadinamas antruoju ir atitinkamai žymimas E II ir SE II. Antrojo autoriaus, ko gero, yra parengtos ir kitos KN dalys (P, MKr, K).

Tad pirmiausia naudojantis sukurta užklauskos forma išrenkami visi būdvardžiai ir jiems sužymima giminė, skaičius, laipsnis, apibrėžtumas ir linksnis; šie atributai sužymėti ID numeriais iš pagalbinių lentelių.

Giminių formos yra 3 – vyriškoji (ID – 2), moteriškoji (4) ir negimininė forma (6)³.

Skaičių yra 3. Greta vienaskaitos (ID – 1) ir daugiskaitos (ID – 3) KN kaip ir kituose XVI–XVIII a. raštuose kartais vartojama ir dviskaita (ID – 2), tiesa, beveik vien daiktavardžių ir tik keleto leksemų; būdvardžių užfiksuota tik dvi dviskaitos formos – mot. dvs. vard. *Dwi didžiaufi* ir vyr. dvs. vard. *du fałbiwu fwiedku*.

Laipsnių formų vartojamos 4: nelyginamasis (papr. nežymimas, paliekamas numatytasis ID – 0), aukštesnysis (ID – 2), aukščiausiasis (ID – 3) ir visų aukščiausiasis (ID – 5). Pastarojo užfiksuoti tik 3 atvejai: vyr. vns. vard. *wifu aukβšćiaufiás*,

¹ Formaliai KN sudaro 3 atskirai numeruojamos knygos: giesmynas, „Suma Evangelijų“ ir „Maldos krikščioniškos“. Kalbos analizei patogiau atskiromis knygomis laikyti ir SE gale esančią „Pasiją“ bei MKr gale esantį katekizmą (plačiau apie KN struktūrą žr. Pociūtė 2004, p. xxix–xl). Į KN morfologijos duomenų bazę neįtrauktas giesmynas.

² Ankstesnėse KNDB versijose ši lentelė buvo vadinama „Pagrindinės formos“.

³ Daiktavardžių ir būdvardžių giminės atributai nesutampa, daiktavardžių ir giminėmis nekaitomų skaitvardžių vyriškosios giminės ID yra 1, moteriškosios – 3, dvigiminių daiktavardžių – 5.

vyr. vns. kilm. *wifu didžiaufio* ir mot. vns. gal. *wifu didžiausia*. Aukštesniojo laipsnio formų KN neužfiksuota.

Įvardžiuotinės formos sužymėtos prie atributo „apibrėžtumas“ įrašant 2.

Linksnių yra 10. Kaip ir daiktavardžių, vartojama keturnarė postpozicinių vietininkų sistema – inesyvas (vidaus esamasis), iliatyvas (vidaus einamasis), adesyvas (pašalio esamasis) ir aliatyvas (pašalio einamasis). Tiesa, šauksmininko (10) linksnis formaliai nesiskiria nuo vardininko ir kaitybos analizės patogumui sužymėtas kaip vardininkas (1).

Žodis	Leksemos.Pa	žodžiai	Links	Kaitymas	Kamie	Giminė	Skaičiu	Linksni	Laipsn	Apibrėžt	Vald	Ve	Rū	Nuosi	Laika
ąklās	aklas, akla	aklas	1121	1	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Akliei	aklas, akla	aklas	1121	1	1	2	3	1	0	2	0	0	0	0	0
aktu	aklas, akla	aklas	1121	1	1	2	1	5	0	0	0	0	0	0	0
ąktu	aklas, akla	aklas	1121	1	1	2	3	2	0	0	0	0	0	0	0
akutu	aklas, akla	aklas	1121	1	1	2	3	2	0	2	0	0	0	0	0
ąktus	aklas, akla	aklas	1121	1	1	2	3	4	0	0	0	0	0	0	0
ąkla	aklas, akla	aklas	1121	1	1	2	1	4	0	0	0	0	0	0	0

1 pav. Atrankos lentelės „Kaityba“ fragmentas. Būdvardžių formos nurodymas

Taip sužymėjus visas būdvardžių formas, galima jas peržvelgti kitoje atrankos lentelėje:

Žodis	Pagrindinės formos	Forma	Autorius	ID	Lizdas	Pu	El	Skyn	Te	Kontekst	Elutės
ąklās	aklas, akla	vyr.vns.vard.	E II	21532604	aklas	173	26	S39	1	215326 priliginimā: Ar gal ąklās ąklā vēitī? Aba ne	
Akliei	aklas, akla	įvardt.vyr.dgs.vard.	E I	20060308	aklas	6	3-4	S02	1	200603 Nueiņ āpāķakite Jonuļ kā girdite ir reagite. A-	
aktu	aklas, akla	vyr.vns.īnag.	SE I	20521001	aklas	52	10	S15	2	205210 aktu wīlad ir šaukdāmas: Sunau Dovidā ūlīmīl	
ąktu	aklas, akla	vyr.dgs.kilm.	SE II	21562307	aklas	176	23	S39	2	215623 Pons ūlāka/ neyķig tu pāķuļ ąktu/ idāt ū ūlāy	
akutu	aklas, akla	įvardt.vyr.dgs.kilm.	SE I	20520704	aklas	52	7	S15	2	205207 namus/ ir ānt āpīvētīma aktu. Tā wēl liekoti	
ąktus	aklas, akla	vyr.dgs.gal.	E II	21450505	aklas	165	5	S37	1	214505 ūbagus/ ūģšus/ rayģus ir ąktus/ ārwēķ čā.	
ąkla	aklas, akla	vyr.vns.gal.	SE II	21072009	aklas	107	20	S28	2	210720 mīnti pēykīti tēyģē jo nieķīnti/ ūdā pāķā neti	

2 pav. Kaitybos atrankos lentelės fragmentas. Būdvardžių formų peržiūra

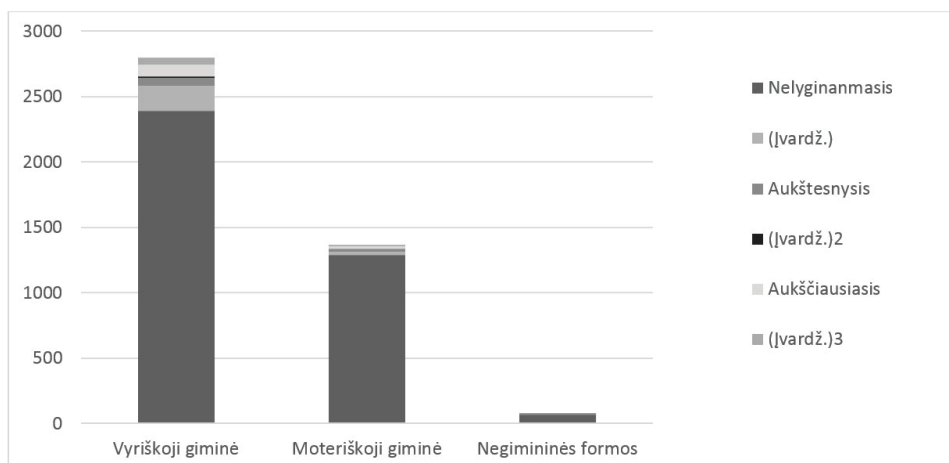
2. Būdvardžių formų vartojimo KN statistika

KN užfiksuoti 342 būdvardžiai, pavartoti 4230 kartų.

Vyriškosios giminės formų yra 2801. Iš jų nelyginamojo laipsnio 2579 (188 įvardžiuotinės), aukštesniojo laipsnio 75 (10 įvardžiuotinių) ir aukščiausiojo – 145 (54 įvardžiuotinės).

Moteriškosios giminės formų yra 1358. Iš jų nelyginamojo laipsnio 1311 (25 įvardžiuotinės), aukštesniojo laipsnio 28 (0 įvardžiuotinių) ir aukščiausiojo – 18 (1 įvardžiuotinė).

Negimininių formų yra 71. Iš jų nelyginamojo laipsnio 69, aukštesniojo laipsnio 2.

3 pav. Giminių formų vartojimo statistika

Kai kurie būdvardžiai vartojami itin dažnai ir sudaro didžiąją visų būdvardžių formų dalį. Beveik pusę visų formų (42 %) sudaro aštuonių būdvardžių formos: *šventas, šventa* (pavartotas 663 kartus, sudaro 16 % visų formų), *tikras, tikra* (227 k., 5 %), *geras, gera* (208 k., 5 %), *amžinas, amžina* (183 k., 4 %), *didis, didė* (162 k., 4 %), *piktas, pikta* (127 k., 3 %), *mielas, miela* (113 k., 3 %), *viernas, vierna* (91 k., 2 %).

Įvardžiutinės formos sudaro 7 % visų formų – pavartotos 278 kartus. Į šį skaičių įtrauktos ir būdvardžių *dangujėjis, dangujėji* (18 k.) ir *dangujis, danguji* (53 k.) formos. Kitų būdvardžių įvardžiutinės formos pavartotos 207 kartus ir sudaro 5 % visų formų. Palyginus skirtingų laipsnių įvardžiutinių formų vartojimo statistiką į akis krinta santykinė aukščiausiojo laipsnio įvardžiutinių formų gausa: vyriškosios ir moteriškosios giminės nelyginamojo laipsnio įvardžiutinės formos sudaro apie 4 % visų nelyginamojo laipsnio formų; aukštesniojo laipsnio – atitinkamai 10 %, o aukščiausiojo – 33 %. Tiesa, visos vyriškosios giminės aukštesniojo laipsnio įvardžiutinės formos yra vieno būdvardžio – *vyresnis* (7 dgs. vard., pvz., *Wiriafniei*, ir 3 dgs. kilm. formos, pvz., *Wiriafnuiju*). Aukščiausiojo laipsnio būdvardžių įvardžiutinės formos vartojamos tik trijų linksnių, bet šiuose linksniuose statistškai jos „pirmauja“ prieš neįvardžiutines: vienaskaitos kilmininko neįvardžiutinių formų pavartota 9, įvardžiutinių – 27, vienaskaitos įnagininko įvardžiutinių ir neįvardžiutinių formų santykis – 6 : 5, daugiskaitos vardininko – 2 : 22. Ir vartojamos šios formos tokiuose pat kontekstuose, plg.:

...iþ mieláifirdingos ránkos mielaufia pona fawa...

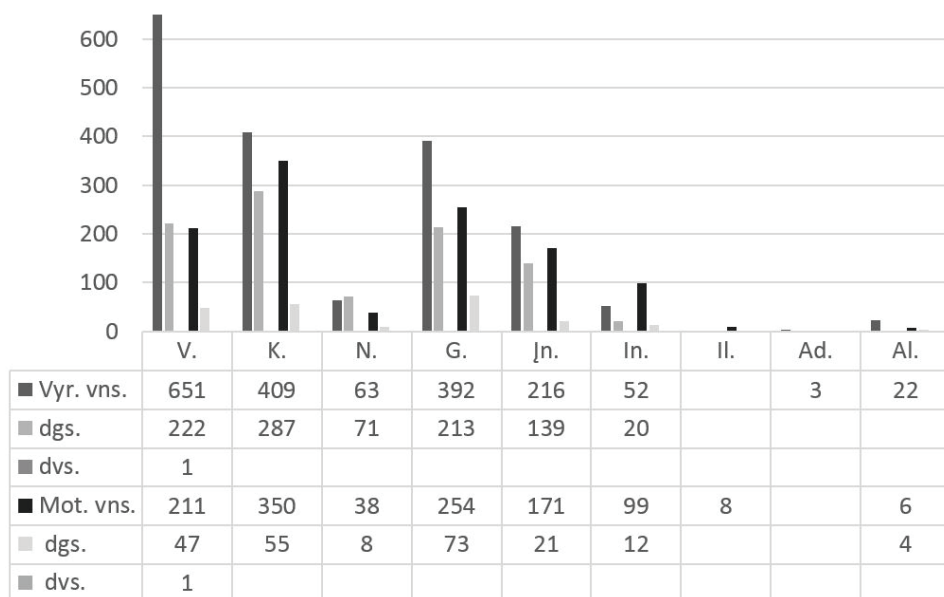
...nuog táwęs Giárádejá fawo mielaufojá/ niekad notftotume.

...wifí noris þwenčiaufi Zmones nieka faw ir faway teyfíbey ne þrifkajta...

Wis žinąs/ Wifur effąs: kuo žmones ir þwenčiaufiey buti ne gali.

Aukščiausiojo laipsnio įvardžiuotinės formos neturi tokios ryškios papildomos apibrėžtumo reikšmės ir vartojamos vietoje neįvardžiuotinių tik tokių linksnių, kur tos formos yra „patogios“, nesudėtingos.

Linksnių formų skaičiumi būdvardis atsilieka nuo daiktavardžio. Ypač tai pasakytina apie postpozicinių vietininkų vartojimą: iliatyvo užfiksuotos tik 8 moteriškosios giminės vienaskaitos formos (*diewiŝkon*, *Diewiŝkon*, *ćistoń*, *deŝineń*, *funkion*, *Duchawnon*, *dánguiąion*, *ámżinon*), adesyvo – 3 vyriškosios giminės vienaskaitos formos (*mielaufiámp*, *mielámp’*, *fzwentámp*); aliatyvas vartojamas dažniau, bet vyriškosios giminės daugiskaitos formų neužfiksuota. Dviskaitos užfiksuota tik po vieną vyriškosios ir moteriškosios giminės formą (*Dwi didžiaufi*, *du fałŝiwu ŝwiedku*).

4 pav. Linksnių formų vartojimo statistika

3. Linksniavimo paradigmos

Būdvardžių linksniavimo paradigmos analizė, kaip ir daiktavardžių, pradedama nuo linksnių formų kamienų sužymėjimo lentelės „Žodžiai“ grafoje „Kamienas“ (žr. 1 pav.). Sužymimi visų laipsnių vyriškosios ir moteriškosios gimininių bei negimininių formų kamienai (1 lentelė).

Būdvardžių linksnių galūnės

		1	2	3	10	12	5	6	7	8
Kamienai		Vyriškoji giminė					Moteriškoji giminė			
Linksniai		<i>o</i>	<i>io</i>	<i>iio</i>	<i>u</i>	<i>C</i>	<i>ā</i>	<i>iā</i>	<i>iīā</i>	<i>ē</i>
Vienaskaita	Vard./ šauksm.	<i>as</i>	<i>(i)as</i>	<i>is</i>	<i>us</i>	<i>s</i>	<i>a</i>	<i>(i)a</i>	<i>i</i>	<i>ė (ta)</i>
	Kilm.	<i>o⁴</i>	<i>(i)o</i>		<i>aus</i>		<i>os</i>	<i>(i)os</i>		<i>ės (las)</i>
	Naud.	<i>am(ui)</i> <i>ui</i>	<i>(i)am</i> <i>(i)ui</i>				<i>ai</i>	<i>(i)ai</i>		<i>ei (tai)</i>
	Gal.	<i>q</i>	<i>(i)q</i>	<i>i</i>	<i>u</i>		<i>ą</i>	<i>(i)ą</i>		<i>ę (ta)</i>
	Įnag.	<i>u</i>	<i>(i)u</i>		<i>um</i>		<i>a</i>	<i>(i)a</i>		<i>e (ta)</i>
	Ines.	<i>ame</i>	<i>(i)ame</i>				<i>oje</i>	<i>(i)oje</i>		<i>ėje</i>
	Iliat.						<i>on</i>	<i>(i)on</i>		<i>ėn</i>
	Ades.	<i>amp</i>	<i>(i)amp</i>							
	Aliat.	<i>op(i)</i>	<i>(i)opi</i>		<i>ausp</i>		<i>ospi</i>	<i>(i)osp</i>		<i>ėsp</i>
Dvs.	Vard.	<i>u</i>						<i>i</i>		
Daugiskaita	Vard.	<i>i</i>		<i>i</i>	<i>(i)ai</i>	<i>ūs</i>	<i>os</i>	<i>(i)os</i>		<i>ės</i>
	Kilm.	<i>ų</i>	<i>(i)ų</i>				<i>ų</i>	<i>(i)ų</i>		
	Naud.	<i>iem(u)s</i>		<i>iems</i>	<i>(i)ams</i>		<i>oms</i>	<i>(i)oms</i>		<i>ėms</i>
	Gal.	<i>us</i>	<i>(i)us</i>				<i>as</i>	<i>(i)as</i>		<i>es</i>
	Įnag.	<i>ais</i>	<i>(i)ais</i>				<i>omis</i>	<i>(i)omis</i>		<i>ėmis</i>
	Ines.	<i>uose</i>	<i>(i)uose</i>				<i>ose</i>	<i>(i)ose</i>		<i>ėse</i>
	Iliat.									
	Ades.									
	Aliat.						<i>ump</i>	<i>(i)ump</i>		
		Negimininės formos								
⁴		<i>a, -</i>	<i>(i)a</i>		<i>u</i>					

Tada sužymimi linksniavimo tipai. Sužymėjus visų vyriškosios giminės formų turinčių būdvardžių linksniavimo tipą – *o*, *io*, *iio* ir *u* – automatiškai buvo sužymėtos ir moteriškosios giminės formos. Pagal tai, kokios moteriškosios giminės formos koreliuoja su vyriškosios, būdvardžių kaitybos tipai buvo pakoreguoti:

- su *o* kamieno vyriškosios giminės formomis koreliuoja moteriškosios giminės *ā* kamienas. Šis kaitybos tipas KNDB apibrėžiamas „*o–ā*“, pvz., *geras*, *gera*;
- su *io* kamieno vyriškosios giminės formomis koreliuoja moteriškosios giminės *iā* kamienas. Šis kaitybos tipas KNDB apibrėžiamas „*io–iā*“, pvz., *tuščias*, *tuščia*;

⁴ Čia nurodomos atkurtos galūnės, KN *o* atviroje nekirčiuotoje galūnėje paprastai trumpinamas ir žymimas *a*.

- su *u* kamieno vyriškosios giminės formomis koreliuoja moteriškosios giminės *iĭā* kamienas: vyrauja šio kaitybos tipo būdvardžių *iā* kamieno moteriškosios giminės formos, tik vienaskaitos vardininke turima galūnė *-i*. Šis kaitybos tipas KNDB apibrėžiamas „*u-iĭā*“, pvz., *baisus, baisi*;
- su *iĭo* kamieno vyriškosios giminės formomis koreliuoja dvejopos moteriškosios giminės formos – *iā* ir *ē* kamieno. Todėl šis kaitybos tipas KNDB apibrėžiamas „*iĭo-ē, iā*“.

Taip susidarė keturi kaitybos tipai – *o-ā, io-iā, u-iĭā, iĭo-ē, iā*. Bet toks žymėjimas neparodo realaus linksniavimo tipų skaičiaus. Iš tikrųjų linksniavimo paradigmų yra gerokai daugiau ir įvairesnių. Pirmiausia jas galima sugrupuoti į kietojo ir minkštojo kamiengalio paradigmas.

Kietojo kamiengalio paradigma – ***o-ā linksniavimo tipas*** – gausiausias ir produktyviausias: vien kietojo kamieno formų turi 212 būdvardžių (39 % visų būdvardžių), kurių nelyginamojo laipsnio formos pavartotos 3052 kartus (72 % visų KN būdvardžių formų).

Neišvestiniai būdvardžiai arba galūnių vediniai, pvz., *aukštas, baltas, bendras* ir kt., sudaro 30 % šio tipo būdvardžių. Paminėtini keli būdvardžiai, kurie KN turi tik *o-ā* kamieno formų, nors kituose raštuose, dabartinėse tarmėse yra pėrėję į *u-iĭā* kamieną: *ardvas, aštras, nuobodas, paklusnas, švelnas, ūmas*. Skoliniai sudaro 23 %, pvz.: *bagotas, biednas, čielas, čystas, dykas* ir kt. Likę 47 % – priesagų vediniai, kurių didžiąją dalį sudaro priesagų *-ingas* (22 %) ir *-iškas* (14 %) vediniai, pvz.: *abejotingas, apstingas, dermingas, dieubaimingas, duksingas* ir kt.; *apaštališkas, bedieviškas, broliškas, dangiškas, dieviškas* ir kt.

Visa šio linksniavimo tipo paradigma yra „švari“ – vyriškosios giminės ir ne-gimininės formos visos *o* kamieno, *o* moteriškosios giminės – *ā* kamieno:

		Vyr. g.	Mot. g.		Vyr. g.	Mot. g.
Vienaskaita	Vard.	<i>βwentas, gīaras</i>	<i>βwenta, giara</i>	Daugiskaita	<i>βwenti, giari</i>	<i>βwentos, gīaros</i>
	Kilm.	<i>βwenta, giara</i>	<i>βwentos, gīaros</i>		<i>βwentu, giaru</i>	<i>βwentu, giaru</i>
	Naud.	<i>βwentamuy, giaram</i>	<i>βwentay</i>		<i>βwentiemus, giariems</i>	<i>giaroms</i>
	Gal.	<i>βwenta, giara</i>	<i>βwenta, giara</i>		<i>βwentus, gīarus</i>	<i>βwentas, gīaras</i>
	Įnag.	<i>βwentu, giaru</i>	<i>βwenta, giara</i>		<i>βwentays, giarays</i>	<i>βwentomis</i>
	Ines.	<i>βwentame, giarame</i>	<i>βwentoy, gīaroy</i>		<i>βwentuofo, giarufo</i>	<i>βwentofe</i>
	Iliat.		<i>čīstoń</i>		<i>giarump</i>	<i>βwentump</i>
	Ades.	<i>fzwentamp</i>				
	Aliat.	<i>βwentop', giarop</i>	<i>βwentofpi</i>			
	Negim. f.	<i>giara, gīar</i>				

Visų kitų linksniavimo tipų paradigmosse vyrauja *io-iā* kamienų formos, todėl sąlygiškai jas visas galima pavadinti minkštojo kamiengalio paradigmomis.

Grynojo *io–iā* kamieno yra 9 būdvardžiai: *dabarykščias, yškias, kurčias, neščias, nežadčias, rytykščias, tuščias, viešias, žalias*. KN pavartotos 26 jų formos, tad jų paradigma yra nepilna, bet gali būti atkurta remiantis kitų tipų formomis.

		Vyr. g.	Mot. g.		Vyr. g.	Mot. g.
Vienaskaita	Vard.	<i>neščias, tuščias</i>	<i>ritikščia</i>	Daugiskaita	<i>tušti</i>	
	Kilm.	<i>žala, iškia</i>	<i>dabarikščios</i>			<i>neščiu</i>
	Naud.	<i>ipáciam</i>				<i>neščiomis</i>
	Gal.	<i>kurcia</i>	<i>tuščia</i>			<i>neščias</i>
	Įnag.	<i>tuščiu</i>	<i>tuščia</i>		<i>tuščiays</i>	

Paliudyta ir aukščiausiojo laipsnio *io–iā* kamieno būdvardžių paradigma. Antrojo autoriaus ši paradigma visiškai tokia pat kaip *io–iā* kamienų nelyginamojo laipsnio, o pirmojo autoriaus skiriasi vyriškosios giminės vienaskaitos vardininkas ir galininkas:

		Vyr. g.		Mot. g.		Vyr. g.	Mot. g.
		I (SE I)	II				
Vienaskaita	Vard.	<i>aukščiaufias/ mielaufis</i>	<i>aukščiaufias</i>	<i>aukščiaufia</i>	Daugiskaita	<i>βwenčiaufi</i>	<i>funkiaufios</i>
	Kilm.	<i>aukščiaufio</i>		<i>brángiaufios</i>		<i>wiriaufiu</i>	
	Naud.	<i>aukščiaufiam</i>				<i>Wiriaufiems</i>	
	Gal.	<i>wiriaufi</i>	<i>βwenčiaufia</i>	<i>aukščiaufia</i>		<i>Wiriaufius</i>	
	Įnag.	<i>wiriaufiu</i>				<i>prakilniaufiays</i>	
	Ines.	<i>pá/kiaufiame</i>		<i>pá/kiaufioy</i>			
	Iliat.						
	Ades.	<i>mielaufiámp</i>					
	Aliat.			<i>βwenčiaufiofp</i>		<i>Wiriaufiump</i>	<i>prákilniaufiump'</i>
Dvs.	Vard.			<i>[Dwi] didžiaufi</i>			

Zigmo Zinkevičiaus teigimu, aukščiausiojo laipsnio formos anksčiau buvusios *i* kamieno. Tai liudija išlaikytos vienaskaitos vardininko formos su galūne *-is* ir galininkas su galūne *-į* (Zinkevičius 1981, 28). KN pavartotos 6 tokios formos, beveik visos – pirmojo autoriaus SE tekstuose. Vienaskaitos vardininko *i* kamieno formos *brángiaufis* ir *mielaufis* SE I pavartotos greta 3-iųjų *io* kamieno formų (*aukščiaufias, faldžiaufias, βwenčiaufias*); vienaskaitos galininko SE I vartojamos tik *i* kamieno formos – *brángiaufi, mielaufi, wiriaufi*, viena *i* kamieno forma – *PASKVCIAVSI* – pavartota MKr greta vyraujančių *io* kamieno formų. Tad galima teigti, kad antrojo autoriaus aukščiausiojo laipsnio formos yra *io* kamieno,

o pirmojo – išlaikytos *i* kamieno vienaskaitos galininko ir iš dalies vienaskaitos vardininko formos.

Tik keliomis formomis nuo *io–iā* kamieno skiriasi ***u–iā*** kamienas. Šio linksniavimo tipo yra 69 būdvardžiai: *baisus, bjaurus, brangus, budrus, dargus, daugus, dosnus, drąsus, gailus, galus, garbus, gardus, garsus, gausus, giedrus, graudus, gražus, gudrus, indorus, kairus, kantrus, kartus, klaidus, laimus, malonus, mėgus, meilus, neklaužadus, nelaimus, nuoširdus, nuožmus, palaimus, patogus, pigus, platus, primanus, privalus, puikus, ramus, romus, rūpus, rūstus, skaistus, skalsus, saldus, sargus, skanus, skardus, skubus, slaptus, smarkus, sotus, stangus, stebus, stiprus, stropus, sunkus, svarus, tamsus, tankus, teišus, tiesus, tingus, trąšus, vaizdus, vargus, veikus, vėlus, žymus*. Jų pavartota apie 360 nelyginamojo laipsnio formų.

		Vyr. g.	Mot. g.		Vyr. g.	Mot. g.
Vienaskaita	Vard.	<i>brangus</i>	<i>karti</i>	Daugiskaita	<i>neteyfus</i> / <i>fmárki</i>	<i>funkios</i>
	Kilm.	<i>brangaus</i> / <i>brangio</i>	<i>karčios</i>		<i>teyfiu</i>	<i>funkiu</i>
	Naud.	<i>fmarkiam</i>	<i>wargiay</i>		<i>bijauriemus</i>	<i>brangioms</i>
	Gal.	<i>brangu</i>	<i>karčia</i>		<i>teyfius</i>	<i>funkias</i>
	Įnag.	<i>brangiu</i> / <i>ligum</i> (1)	<i>karčia</i>		<i>teyfiays</i>	<i>funkiomis</i>
	Ines.	<i>gražiame</i>	<i>funkioy</i>		<i>funkiuofe</i>	
	Iliat.		<i>funkion</i>			
Negim. f.		<i>funku</i>				

Specifinės *u* kamieno formos tėra 6: vyriškosios giminės vienaskaitos vardininko *-us*, kilmininko *-aus*, galininko *-ų*, naudininko *-um*, daugiskaitos vardininko *-ūs* ir negimininės formos *-u*. Bet ir į šias formas skverbiasi *io* kamienas.

Daugiskaitos vardininke vyrauja *u* kamieno formos, bet 2 kartus pavartotos *io* kamieno formos *funki* (SE I) ir 1 *fmárki* (MKr). Vienaskaitos kilmininko formų vartosenoje ryškūs autorių kalbos skirtumai: pirmojo autoriaus *io* kamieno formos pavartotos 11 kartų, *u* kamieno – tik 1, o antrojo autoriaus *io* ir *u* kamienų formų santykis priešingas – 2 : 12. Bet vienintelė *u* kamieno vienakaitos įnagininko forma *ligum* pavartota SE I.

Kelias grupes galima išskirti ir ***iā–iā*** / ***ē*** kamieno būdvardžių. Didžiausia jų – išvestiniai ir sudurtiniai būdvardžiai: *aukštitinis, dabartinis, galitinis, galvinis, geležinis, ikmetinis, išrinktinis, miežienis, miežinis, paskutinis, pateptinis, pirmutinis, reiktinis, rytinis, vakarinis, vidutinis, viršutinis; mūsiškis, namiškis, saviškis; pirmagimdis, pirmgimis, pusamžis, pusiimiris, vienagimis, vienturtis*. Jie pavartoti 74 kartus. Iš jų tik keli pavartoti dažniau, pvz., *paskutinis* 16 k., *viršutinis* 12 k., *vidutinis* 7 k. ir pan., dauguma pavartoti po vieną kartą. Pavartotos formos neleidžia susidaryti išsamaus paradigmos vaizdo, bet pagrindiniai bruožai leidžia

kalbėti apie atskirą kaitybos tipą. Vyriškosios giminės daugiskaitos vardininko ir naudininko formos – daiktavardiškos. Moteriškosios giminės formos pirmojo autoriaus tekstuose – *ē* kamieno, o antrojo – beveik visos *iā* kamieno (tik viena forma – vns. kilm *ikmetines* – *ē* kamieno).

		Vyr. g.	Mot. g.			Vyr. g.	Mot. g.		
			I	II			I	II	
Vienaskaita	Vard.	<i>paškutinis</i>		<i>páškutinia</i>	Daugiskaita	<i>paškutiney</i>			
	Kilm.	<i>namiškia</i>	<i>wiršutines</i>	<i>wiršutiniš / ikmetines</i>		<i>ikmetiniu</i>			
	Naud.					<i>pufamžiams</i>			
	Gal.	<i>paškutini</i>				<i>gialažinius</i>	<i>widutineas</i>	<i>Wiršutiniás</i>	
	Įnag.					<i>paškutiniays</i>			
	Ines.			<i>páškutinioy</i>					

Antra didelė grupė – aukštesniojo laipsnio formos; KN pavartotos 32 būdvardžių 104 formos. Vyriškosios giminės visos galūnės būdvardinės. Moteriškosios giminės formos pirmojo autoriaus tekstuose – *ē* kamieno, o antrojo – visos *iā* kamieno:

		Vyr. g.	Mot. g.			Vyr. g.	Mot. g.		
			I	II			I	II	
Vienaskaita	Vard.	<i>didefnis</i>	<i>didefne</i>	<i>didefnia</i>	Daugiskaita	<i>wireašni</i>			
	Kilm.	<i>wireašnio</i>	<i>dideafnes</i>	<i>dideafnios</i>		<i>dideβniu</i>			
	Naud.		<i>aukβteašnei</i>			<i>wirefniemus</i>			
	Gal.	<i>dideafni</i>	<i>dideafne</i>	<i>škálfiashnia</i>		<i>wiriafnius</i>	<i>piktefnes</i>	<i>funkiáfnias</i>	
	Įnag.			<i>didefnia</i>		<i>wiriafniays</i>		<i>didefniomis</i>	
	Aliat.					<i>wiriafniump</i>			
Negim. f.		<i>gayleašni, giareašn</i>							

Tam pačiam *ijo–iā* / *ē* linksniavimo tipui KNDB priskirti ir visi kiti būdvardžiai, turintys *ijo* ir *i* kamieno vyriškosios giminės formas ar *ē* kamieno moteriškosios giminės formas. Kiekvieno jų paradigmos unikalios, nors galima bandyti sugrupuoti:

- būdvardžiai *didelis*, *didelė* ir *dešinys* (?), *dešinė*, kurių moteriškosios giminės formos yra *ē* kamieno, vyriškosios giminės formų neužfiksuota; būdvardis *dešinė* vartojamas tik antrojo autoriaus, *ē* kamieno formos vartojamos greta *iā* kamieno;
- būdvardis *didis*, *didė*, kurio vienos moteriškosios giminės formos abiejų autorių yra *iā* kamieno, kitos – *ē* kamieno;
- būdvardžiai, kuriuos galima būtų skirti *ijo* / *i–iā* paradigmai; ši paradigma yra būdinga dalyviams, o būdvardžių tokia paradigma išnyko perdirbant

būdvardžius arba jų nebevariojant. Ją liudija keli KN būdvardžiai: *visagalys*, *visagalinti* (dabartinėje kalboje perdirbtas į *visagalis*, *visagalė*) ir vietininkiniai būdvardžiai *dangujėjis*, *dangujėji* ir *dangujis*, *danguji*. Drąsiai teigti, kad jie yra *ižo* / *i-ižā* kamienų, negalime, nes nėra užfiksuota moteriškosios giminės vienaskaitos vardininko, aišku tik tiek, kad moteriškosios giminės formos ne *ē* kamieno.

		<i>didelė</i>	<i>dešinė</i>		<i>didis, didė</i>	
					vyr. g.	mot. g.
Vienaskaita	Vard.	<i>didelá</i>	<i>deβine</i>		<i>didis</i>	<i>dide</i>
	Kilm.		<i>deβines / deβinios</i>		<i>didžia</i>	<i>dides</i>
	Naud.		<i>deβiney</i>			<i>didey</i>
	Gal.	<i>didela</i>	<i>deβine</i>		<i>didi</i>	<i>dide</i>
	Įnag.	<i>didela</i>	<i>deβinia</i>		<i>didžiu</i>	<i>didžiai</i>
	Ines.				<i>didžiame</i>	<i>didžioy / dideia</i>
	Iliat.		<i>deβineń</i>			
Daugiskaita	Vard.				<i>didi</i>	<i>dides</i>
	Kilm.				<i>didžiu</i>	<i>didžiu</i>
	Naud.				<i>didiemus</i>	
	Gal.				<i>didžius</i>	<i>dides</i>
	Įnag.				<i>didžiays</i>	<i>didemis</i>
	Ines.				<i>didžiuofe</i>	

		<i>visogalis</i>		<i>dangujėjis</i>	<i>dangujis</i>		
				vyr. g.		mot. g.	
Vienaskaita	Vard.	<i>Wifogalis</i>		<i>danguiaijs</i>	<i>danguis</i>		<i>dangujos</i>
	Kilm.	<i>wifogalinčia</i>		<i>dánguiaio</i>	<i>dángujo</i>		
	Naud.	<i>wifogalinčiámuy</i>		<i>dánguiamuy</i>			
	Gal.	<i>wifogalinti</i>		<i>danguiaghi</i>	<i>dangui</i>	<i>danguiaia</i>	
	Įnag.	<i>Wiffogalinčiu</i>					<i>danguia</i>
	Iliat.					<i>dánguiaion</i>	
Daugiskaita	Vard.					<i>danguieios</i>	
	Kilm.	<i>Wiffogalinčiu</i>					
	Gal.				<i>danguius</i>		<i>danguias</i>
	Įnag.				<i>danguiays</i>		<i>dangujomis</i>

4. Kaitybos kamienų įvairavimas

Būdvardžiai kelių kamienų formų gali turėti dėl tų pačių priežasčių kaip ir daiktavardžiai: nevienodos skolinių adaptacijos ir skirtingos darybos bei kamienų mišimo sukulto perėjimo į kitą kamieną. Tik varijavimo galimybių yra gerokai mažiau, nes:

- 1) būdvardžių paradigmų yra tik kelios, ir jos nėra iki galo nusistovėjusios;
- 2) pereinant iš vieno kamieno į kitą „pagrindinis vaidmuo“ tenka vyriškosios giminės formoms; t. y. perėjimu į kitą kamieną laikoma, kai pakinta vyriškosios giminės kamienas, pvz., *aštras* : *aštrus*. Kai skiriasi tik moteriškosios giminės formos, pvz., *viršutinė* : *viršutinia*, *didė* : *didi*, laikoma, kad paradigma ta pati.

KN užfiksuoti tokie kamienų įvairavimo atvejai:

- 1) *io–iā* ir *iĳo–iā* paradigmų mišimas.
- 2) Būdvardžio *vienatijas* abiejų autorių vartojamos tiek *io*-kamienės, tiek ir *i* kamieno pavyzdžiu performuotos⁵ vyriškosios giminės vienaskaitos vardininko (*vienatijas* ir *vienatijis*) ir galininko formos (*vienatiją* ir *vienatijį*). Pirmojo autoriaus naujesnės, *i* kamieno pavyzdžiu sudarytos formos vartojamos ir *ia* kamieno daiktavardžių (*išganytoji*, *kriekštytoji*; *i* kamieno formos išlaikytos aukščiausiojo laipsnio būdvardžių paradigmoje (*mieliausis*, *mieliausį*). Tik būdvardžio *vienatijas* *iio* kamieno formas vartoja ir antrasis autorius, ir tai leidžia kalbėti apie kamienų mišimą.
- 3) *u* ir *io* kamienų mišimo sukeltas perėjimas iš *u* į *io* kamieną.
- 4) Dėl moteriškosios giminės įtakos *io* kamieno formos braunasi į *u* kamieno paradigmą. Nepaisant *io* kamieno formų kiekio, *u* kamieno paradigma visada išlaiko *u* kamieną vienaskaitos vardininke, galininke ir daugiskaitos galininke. Vienas būdvardis greta *u* kamieno daugiskaitos vardininko (*ipatus*) turi *io* kamieno vienaskaitos vardininką (*ipačiās*). Šis būdvardis vartojamas tik SE II ir MKr, tad tokio variavimo negalima paaiškinti autorių kalbos skirtumais.
- 5) *u* kamieno įsigalėjimo ir *o* kamieno perėjimo į *u* kamieną sukeltas šių kamienų formų variavimas.
- 6) Kalbininkai pabrėžia XVI–XVII a. *u* kamieno gajumą vidurietiškoje raštų kalboje. Stiprus *u* kamienas Mikalojaus Daukšos, Jokūbo Morkūno postilėse, tokio galėtume tikėtis ir KN. Tačiau čia randame jo vietoje smarkiai įsigalėjusį *o* kamieną (pvz., vien *o* kamieno formas turi *ardvas*, *aštras*, *nuobodas*, *paklusnas*, *švelnas*, *ūmas*). Visi skoliniai (išskyrus *rodus*) ir priesagų vediniai yra *o–ā*-kamieniai. Beveik visi *u–iā-* ir *io–iā*-kamieniai būdvardžiai – neišvestiniai arba galūnių vediniai.
- 7) Gretutines *u–iiā* ir *o–ā* kamienų formas KN turi 10 būdvardžių. 8-ių vyrauja *u–iiā* kamieno formos:

⁵ Apie naują *i* kamieno pavyzdžiu sudarytą *iio* kamieno paradigmą bei *io* kamieno vardažodžių perėjimą į ją žr. Jono Kazlausko „Lietuvių kalbos istorinėje gramatikoje“ (Kazlauskas 1968, 178–187).

<i>bjaurus</i>	<i>o–ā</i> kam. formos:	vyr. dgs. vard. <i>biauri</i> (SE I) vyr. dgs. įnag. <i>biaurais</i> (SE I),
<i>budrus</i>		vyr. vns. įnag. <i>budru</i> (MKr)),
<i>laimus</i>		mot. vns. kilm. <i>láymos</i> (E II),
<i>lygus</i>		vyr. dgs. gal. <i>ligus</i> (E I)
<i>pígus</i>		vyr. vns. vard. <i>pígás</i> (SE II)
<i>skaistus</i>		vyr. vns. įnag. <i>škáyftu</i> (SE I)
<i>skalsus</i>		vyr. vns. gal. <i>škálfa</i> (MKr)
<i>tiesus</i>		vyr. vns. įnag. <i>tiefu</i> (SE II) vyr. dgs. gal. <i>tiefus</i> (E I)

2-iejų – *o–ā* kamieno:

<i>prakilnas</i>	<i>u–iā</i> kam. formos:	mot. dgs. vard. <i>prákilnios</i> (MKr)
<i>rodas</i>		vyr. dgs. vard. <i>ne rodus</i> (SE II)

Čia pastebimas nežymus pirmojo autoriaus „polinkis“ išlaikyti *o* kamieną (būdvardžiai *prakilnas*, *rodas* turi vien *o* kamieno formas; tik pirmasis autorius greta *u*-kamienių vartoja *o*-kamienės būdvardžių *bjauras*, *skaistas*, *lygas* formas); *u* kamieno „silpnumą“ pirmojo autoriaus kalboje galima pailiustruoti ir vienas-kaitos kilmininko formomis: čia rasta 11 *io* kamieno formų, su galūne *-io*, ir tik viena *u*-kamienė, su galūne *-aus*; antrasis autorius, priešingai, dažniau vartoja *u*-kamienės formas.

5. Linksniavimo tipų hierarchija

Ankstesniame skyriuje būdvardžių linksniavimo tipai aptarti suskirsčius juos į keturis kaitybos tipus pagal kamienus – vieną kietojo kamiengalio (*o–ā*) ir tris minkštojo kamiengalio (*io–iā*; *iio–ē*, *iā*; *u–iā*). Toks skirstymas patogus paradigoms aprašyti, įvairioms, skirtingoms formoms fiksuoti, bet nerodo natūralių linksniavimo tipų sąveikos. Paradigmų tarpusavio santykiai nustatomi taikant hierarchinio grupavimo metodiką. Šią metodiką bendrinės lietuvių kalbos ir žemaičių tarmės daiktavardžių linksniavimo tipų hierarchijai nustatyti pritaikė Aleksas Girdenis ir Albertas Rosinas (Girdenis, Rosinas 1966). Taip pat aprašyta kai kurių lietuvių raštų ir tarmių daiktavardžių fleksinių klasių hierarchija (Rosinas 1994; Markevičius 2006, 77–84; Kaikarytė 2010, 108–113; Zavadzkaitė-Ivanauskienė 2000). KN daiktavardžių linksniavimo tipų hierarchija aprašyta šio straipsnio autorės darbe, skirtame daiktavardžių kaitybai (Jakulytė 2012). Būdvardžių kaitybos tipų hierarchijai aprašyti ši metodika kol kas nebuvo taikoma. Akivaizdu, kad tokiam tyrimui KN duomenų nepakanka, bet bus bandoma tirti esamus ir atkurti galimus duomenis.

Svarbiausias kriterijus nustatant natūralią fleksinių klasių hierarchiją – sutampančių galūnių (sinkretinių formų) skaičius. Gretinamos visų kamienų formos ir suskaičiuojamos sutampančios. Sutampančiomis laikomos ne tik visai vienodos, bet ir tos, kurios yra tik poziciniai tos pačios fonemos variantai, pvz., *a* ir *e* (*a* tariamas po kietųjų, *e* – po minkštųjų priebalsių); tad viena paradigma laikytinos paprastai skiriamos *o–ā* ir *io–iā* kamienų paradigmos. Iš paradigmų pašalinami itin reti linksniai, pvz., postpoziciniai vietininkai, dviskaita ir negimininės formos; į skaičiavimus neįtraukiamos ir daugiskaitos kilmininko formos, nes visų kamienų daiktavardžių jos vienodos. Į lyginimą neįtraukiamos vyriškosios giminės vienaskaitos naudininko formos, nes skirtingų galūnių (*ijo* kamieno su *-ui*) neužfiksuota. Neskaičiuojamos ir vienetinės paradigmos, pvz., *didis*, *dangujėjis*, *visogalīs* ir pan. Jei kurio linksniavimo tipo greta vartojamos skirtingų kamienų formos, lyginti imamos senesnės, archajiškesnės⁶. Dėl skirtingų vyriškosios giminės aukštesniojo laipsnio formų ir moteriškosios giminės *-ē* / *-iā* kamieno formų autorių būdvardžių paradigmos aptariamos atskirai.

Pirmojo autoriaus lygintinos tokios KN būdvardžių formos:

	<i>(i)o–(i)ā</i>	<i>io–iā</i> <small>aukšt.</small>	<i>u–iūā</i>	<i>iūo–ē</i>	<i>iūo–ē</i> <small>aukšt.</small>
Vard.	<i>βwentas</i>	<i>aukščiaufias</i> / <i>mielaufis</i>	<i>brangus</i>	<i>paškutinis</i>	<i>didefnis</i>
Kilm.	<i>βwenta</i>	<i>aukščiaufio</i>	<i>brangaus</i> / <i>brangio</i>	<i>namibkia</i>	<i>wirešnio</i>
Naud.	<i>βwentamuy</i>	<i>aukščiaufiam</i>	<i>fmarkiam</i>		
Gal.	<i>βwenta</i>	<i>wiriaufi</i>	<i>brangu</i>	<i>paškutini</i>	<i>dideaŋni</i>
Įnag.	<i>βwentu</i>	<i>wiriauŋiu</i>	<i>brangiu</i>	<i>*paškutiniu</i>	
Vard.	<i>βwenti</i>	<i>βwenčiaufi</i>	<i>neteyfus</i>	<i>paškutiney</i>	<i>Wireašni</i>
Kilm.	<i>βwentu</i>	<i>wiriauŋiu</i>	<i>teyŋiu</i>	<i>ikmetiniu</i>	<i>dideβniu</i>
Naud.	<i>βwentiemus</i>	<i>Wiriaufiems</i>	<i>bijauriems</i>	<i>pufamžiams</i>	<i>wirefniemus</i>
Gal.	<i>βwentus</i>	<i>Wiriaufius</i>	<i>teyŋius</i>	<i>gialažinius</i>	<i>wiriafnius</i>
Įnag.	<i>βwentays</i>	<i>prakilniaufiays</i>	<i>teyŋiays</i>	<i>paškutiniays</i>	<i>Wiriafniays</i>
Vard.	<i>βwenta</i>	<i>aukščiaufia</i>	<i>karti</i>	<i>páškutinia</i>	<i>didefne</i>
Kilm.	<i>βwentos</i>	<i>brángiaufios</i>	<i>karčios</i>	<i>wirβutines</i>	<i>dideaŋnes</i>
Naud.	<i>βwentay</i>	<i>*brángiaufiay</i>	<i>wargiay</i>	<i>*wirβutinei</i>	<i>aukβteafnei</i>
Gal.	<i>βwenta</i>	<i>aukščiaufia</i>	<i>karčia</i>	<i>*wirβutine</i>	<i>dideaŋne</i>
Įnag.	<i>βwenta</i>	<i>*aukščiaufia</i>	<i>karčia</i>	<i>*wirβutine</i>	<i>*didefne</i>

⁶ Ne visada galima nuosekliai laikytis šio principo. Tarkim, greta vyraujančių *io* kamieno vienas-kaitos įnagininko formų su galūne *-iu* pavartota viena forma su *-um* (*ligum*), laikoma reliktine, o ne normine.

	(i)o–(i)ā	io–iā _{aukšt.}	u–iūā	iūo–ē	iūo–ē _{aukšt.}
Vard.	<i>βwentos</i>	<i>funkiaufios</i>	<i>funkios</i>	<i>*wirβutines</i>	<i>*dideafnes</i>
Kilm.	<i>βwentu</i>	<i>*funkiaufiu</i>	<i>funkiu</i>		
Naud.	<i>giaroms</i>	<i>*funkiaufioms</i>	<i>brangioms</i>	<i>*wirβutinems</i>	<i>*dideafnems</i>
Gal.	<i>βwentas</i>	<i>*funkiaufias</i>	<i>funkias</i>	<i>widutineas</i>	<i>piktefnes</i>
Įnag.	<i>βwentomis</i>	<i>*funkiaufiomis</i>	<i>funkiomis</i>	<i>*wirβutinemis</i>	<i>*didefnemis</i>

Antrojo autoriaus lygintinos tokios KN būdvardžių formos:

	(i)o–(i)ā	u–iūā	iūo–iā	iūo–iā _{aukšt.}
Vard.	<i>βwentas</i>	<i>brangus</i>	<i>paškutinis</i>	<i>didefnis</i>
Kilm.	<i>βwenta</i>	<i>brangaus / brangio</i>	<i>namiškia</i>	<i>wirešnio</i>
Naud.	<i>βwentamuy</i>	<i>fmarkiam</i>		
Gal.	<i>βwenta</i>	<i>brangu</i>	<i>paškutini</i>	<i>dideafni</i>
Įnag.	<i>βwentu</i>	<i>brangiu</i>	<i>*paškutiniu</i>	
Vard.	<i>βwenti</i>	<i>neteyfus</i>	<i>paškutiney</i>	<i>Wireašni</i>
Kilm.	<i>βwentu</i>	<i>teyfiu</i>	<i>ikmetiniu</i>	<i>dideβniu</i>
Naud.	<i>βwentiemus</i>	<i>bijauriemus</i>	<i>pušamžiams</i>	<i>wirefniemus</i>
Gal.	<i>βwentus</i>	<i>teyfius</i>	<i>gialažinius</i>	<i>wiriafnius</i>
Įnag.	<i>βwentays</i>	<i>teyfiays</i>	<i>paškutiniays</i>	<i>Wiriafniays</i>
Vard.	<i>βwenta</i>	<i>karti</i>	<i>páškutinia</i>	<i>didefne</i>
Kilm.	<i>βwentos</i>	<i>karčios</i>	<i>wirβutinios</i>	<i>dideafnios</i>
Naud.	<i>βwentay</i>	<i>wargiay</i>	<i>*wirβutinei</i>	<i>aukšteafnei</i>
Gal.	<i>βwenta</i>	<i>karčia</i>	<i>*wirβutine</i>	<i>dideafne</i>
Įnag.	<i>βwenta</i>	<i>karčia</i>	<i>*wirβutine</i>	<i>*didefne</i>
Vard.	<i>βwentos</i>	<i>funkios</i>	<i>*wirβutinios</i>	<i>*dideafnios</i>
Kilm.	<i>βwentu</i>	<i>funkiu</i>		
Naud.	<i>giaroms</i>	<i>brangioms</i>	<i>*wirβutinioms</i>	<i>*dideafnioms</i>
Gal.	<i>βwentas</i>	<i>funkias</i>	<i>widutineas</i>	<i>piktefnes</i>
Įnag.	<i>βwentomis</i>	<i>funkiomis</i>	<i>*wirβutinioms</i>	<i>didefniomis</i>

Linksniavimo tipų panašumas nustatomas apskaičiuojant sutampančių galūnių skaičių, bet ne tiesiogiai, o atsižvelgiant į linksnių vartojimo dažnumą. Pagal linksnių vartojimo dažnumą įsivedama kiekvieno linksnio pataisa p_i , lygi dvigubam linksnių dažnumui vienaskaitos linksniams ir pusei vienaskaitos pataisos daugiskaitos linksniams. KN linksnių panašumo indeksai buvo apskaičiuoti ankstesniame straipsnyje (Jakulytė 2012), čia naudojami tie patys skaičiai:

2 lentelė

KN linksnių tipų panašumo indeksų pataisos

	Vienaskaita	Daugiskaita
Vard.	0,4	0,2
Kilm.	0,7	–
Naud.	0,1	0,05
Gal.	0,4	0,2
Įnag.	0,2	0,1

Linksniavimo tipų panašumo indeksas skaičiuojamas pagal formulę

$$I = m + \sum_{i=1}^m p_i,$$

kur m – sutampančių linksnių galūnių skaičius, p_i – konkretaus linksnio pataisa. Tarkim, $(i)o-(i)\bar{a}$ ir $u-i\bar{i}\bar{a}$ kamienų sutampa 12 linksnių: vyr. vns. įnag. ($p=0,2$), dgs. naud. ($p=0,05$), gal. ($p=0,2$), įnag. ($p=0,1$), mot. vns. kilm. ($p=0,7$), naud. ($p=0,1$), gal. ($p=0,4$), įnag. ($p=0,2$), dgs. vard. ($p=0,2$), naud. ($p=0,05$), gal. ($p=0,2$), įnag. ($p=0,1$), tad jų panašumo indeksas $I = 12 + (0,2 + 0,05 + 0,2 + 0,1 + 0,7 + 0,1 + 0,4 + 0,2 + 0,2 + 0,05 + 0,2 + 0,1) = 14,5$.

Binariškai palyginus visus KN būdvardžių linksniavimo tipus, gauti rezultatai pateikiami 3 ir 4 lentelėse:

3 lentelė

Pirmojo autoriaus būdvardžio linksniavimo tipų panašumo indeksai

	$(i)o-(i)\bar{a}$	$(i)o-(i)\bar{a}_{aukšt.}$	$u-i\bar{i}\bar{a}$	$i\bar{i}o-\bar{e}$	$i\bar{i}o-\bar{e}_{aukšč.}$
$(i)o-(i)\bar{a}$	–	18,8	14,5	11,5	12,35
$(i)o-(i)\bar{a}_{aukšt.}$		–	14,5	14,3	16,55
$u-i\bar{i}\bar{a}$			–	8,4	9,45
$i\bar{i}o-\bar{e}$				–	16,25
$i\bar{i}o-\bar{e}_{aukšč.}$					–

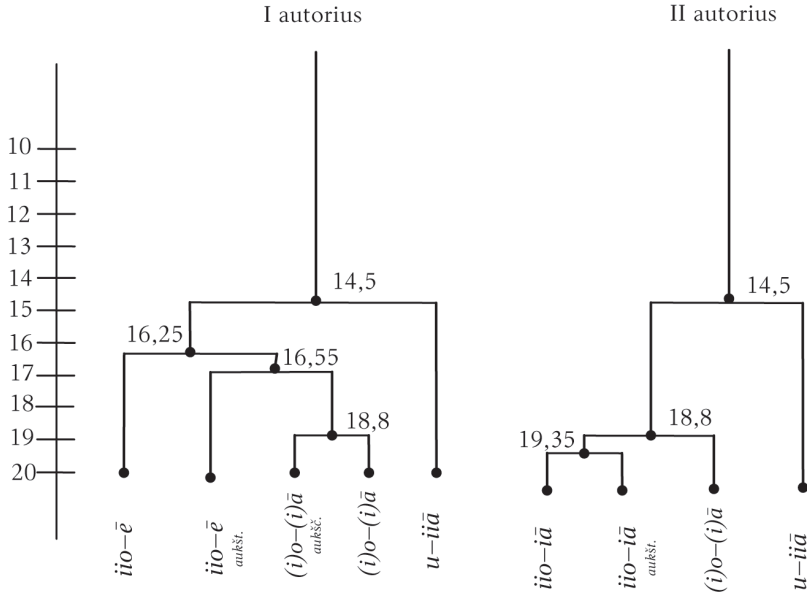
4 lentelė

Antrojo autoriaus būdvardžio linksniavimo tipų panašumo indeksai

	$(i)o-(i)\bar{a}$	$u-i\bar{i}\bar{a}$	$i\bar{i}o-i\bar{a}$	$i\bar{i}o-i\bar{a}_{aukšč.}$
$(i)o-(i)\bar{a}$	–	14,5	17,6	18,8
$u-i\bar{i}\bar{a}$		–	13,45	14,5
$i\bar{i}o-i\bar{a}$			–	19,35
$i\bar{i}o-i\bar{a}_{aukšč.}$				–

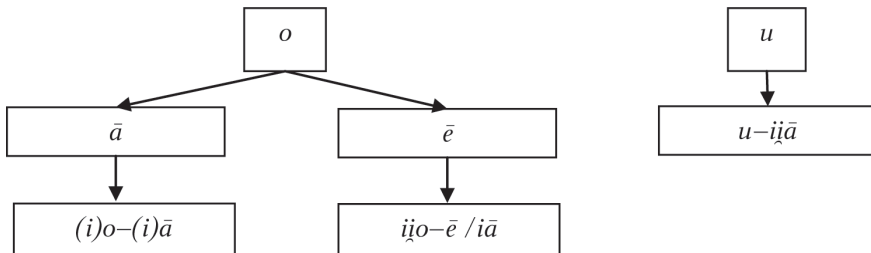

Tiksliau linksniavimo tipų panašumus ir skirtumus rodo hierarchinis grupavimas. Galimi keli grupavimo metodai (maksimumų, minimumų ir vidurkių). Pagal maksimumų metodą⁷ atliktas grupavimas pateikiamas 5 pav.:

5 pav. KN būdvardžių linksniavimo tipų hierarchinio grupavimo „medžiai“

Iš šių medžių matyti, kad KN būdvardžių linksniavimo tipai labai panašūs. Kiek labiau skiriasi $u-iiā$ kamienas, kiti linksniavimo tipai antrojo autoriaus (kur nėra susiformavusios $ē$ -kamienės moteriškosios giminės formos) beveik sutapę, pirmojo autoriaus – skyla į dvi grupes pagal moteriškosios giminės formas. Taigi linksniavimo tipų klases būtų galima pavadinti u klase ir o klase (pagal vyriškosios giminės kamieną), o klasė savo ruožtu skyla į poklasius $ā$ ir $ē$ (pagal moteriškosios giminės kamieną):

6 pav. KN būdvardžių linksniavimo tipai

⁷ Sujungus panašiausius tipus, naujos klasės sudaromos pagal didžiausią iš ankstesnių indeksų.

Išvados

KN būdvardžių kaitybai tirti KNDB apibrėžti tokie daiktavardžių morfologijos atributai: giminė, skaičius, linksnis, laipsnis, apibrėžtumas, formos kamienas, kaitybos kamienas.

Apžvelgta 4230 būdvardžių formų pavartojimo atvejų. Daugiau nei pusė jų – vyriškosios giminės nelyginamojo laipsnio formos.

Pagal formų kamienus bei vyriškosios ir moteriškosios giminės koreliaciją būdvardžiai sugrupuoti į tokius kaitybos kamienus:

I. Kietojo kamiengalio *o–ā* kamienas. Tai pats gausiausias ir pastoviausias kaitybos tipas.

II. Minkštojo kamiengalio – *io–iā*, *u–ijā* ir *ijō–ē/iā* kamienai. Juos visus vienija *io* ir *iā* kamienų formų vyravimas paradigmoje. Labiausiai įvairuoja *ijō–ē/iā* kamieno paradigmos, jos suskirstytos į tris grupes:

- 1) išvestiniai ir sudurtiniai būdvardžiai, kurių daugiskaitos vardininko ir naudininko formos daiktavardiškos (pvz., *dabartinis*);
- 2) aukštesniojo laipsnio formos; šių dviejų grupių moteriškosios giminės formos pirmojo autoriaus *ē*-kamienės, antrojo – beveik vien *iā*-kamienės;
- 3) įvairios pavienės paradigmos (*didis*, *didelis*, *visagalys* ir pan.), kurios kaitybos tipo nesudaro.

Apžvelgus visas paradigmas ir nustačius natūralią linksniavimo tipų hierarchiją, išryškėjo kitokie linksniavimo tipų santykiai, kaitybos tipai pirmiausia grupotini į *u* ir *o* grupes, o *o* grupė – į *ā* ir *ē* pogrupius.

Santrumpos

- E — evangelijos ištrauka (E1 – pirmoji SE evangelijos ištrauka).
 E I — 1–21 ir 56–60 SE evangelijų ištraukos.
 E II — 22–55 SE evangelijų ištraukos.
 K — katekizmas, paskutinysis MKr skyrius („KATECHIZMAS ABA TRVMPAS PAMOKSLAS Wieros Krikščioniškos del waykialu mažu“).
 KN — Knyga nobažnystės („KNIGA Nobazniſtes Krikščioniſzkos/ Ant gárbos Diewuy TRAYCEY Szwentoy Wienatijam: Ant wartoimá Báznicioms dides Kunigiftes Lietuwos išduotá. KIEDAYNISE, DRVKAWOIA, IOCHIMAS IVRGIS RHETAS, Meatu Poná, 1653“).
 KNDB — Knygos nobažnystės duomenų bazė.
 MKr — Maldos krikščioniškos („MALDOS KRIKSCIONISZKOS, Wifokiam meatuy ir reikalams bendriems prigulinčios: Ant garbos Diewa Traycey Szwentoy wiena Tewá, Sunaus, ir Dwašios S. O del naudos

- Bažnicos io, ant fwietā iŕzłayftos <...> KIEDAYNISE, SPAUDE, JO-CHIMAS JURGIS RHETAS, Meatu Poná, 1653“). Trečioji KN dalis, 58 maldos ir katekizmas (žr. K).
- Pas — Pasija, paskutinysis SE skyrius („PASSYA ABA HISTORYA Apie kánčią smerti, ir pákafimā Poná mufu IEZVSA Chryftufá, iŕ wífu kiáturiu Ewánjeliŕtu pátogiai ŕurinkta“).
- SE — Suma Evangelijų („SUMMA Abá Trumpas iŕzguldimas EWANIELIV SZWENTU Per wífus meatus/ dienomis Nedelos/ Bážničiofe Krikščioniŕkoŕfe ŕkaytomu/ O ánt gárbos Wienam DIEWUY, ŕu wala Wiriáŕniuju del pážitka Wierniems, didey Kunigíŕtey Lietuwos, ir del naminiku pabažnu ánt užiwimá namíŕŕkia iŕzduotá. KIEDAYNISE, DRVKAWOIA, IOCHIMAS IVRGIS RHETAS, Meatu Poná, 1653“). Antroji KN dalis, 60 evangelijų ir pamokslų bei Pasija (žr. Pas).
- SE I — 1–21 ir 56–60 SE pamokslai.
- SE II — 22–55 SE pamokslai.

Literatūra

- Jakulytė 2001 – Dalia Jakulytė. Informacinių technologijų panaudojimo galimybės senųjų raštų kalbos tyrimams („Knygos nobažnystės“ morfologijos duomenų bazė). *Vārds un tā pētišanas aspekti: Rakstu krājums* 5, 152–168.
- Jakulytė 2004 – Dalia Jakulytė. Knygos nobažnystės (1653) morfologijos tyrimo galimybės naudojant reliacinę duomenų bazę. *Acta linguistica Lithuanica* LI, 1–14.
- Jakulytė 2012 – Dalia Jakulytė. „Knygos nobažnystės“ daiktavardžių kaitėba. *Res humanitariae* XII, 20–45.
- Jakulis 1982 – Antanas Jakulis. „Sumos Evangelijų“ ir „Maldų krikščioniškų“ autorystės klausimu. *Baltistica*, 18 (2), 173–178.
- Jakulytė 2005 – Dalia Jakulytė. Kai kurie „Sumos evangelijų“ ir „Maldų krikščioniškų“ tarminiai skirtumai. *Tiltai*, 111–121.
- Zinkevičius 1981 – Zigmas Zinkevičius. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika (t. II)*. Vilnius: Mokslas.
- Girdenis, Rosinas 1966 – Aleksas Girdenis, Albertas Rosinas. Lietuvių kalbos daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchija ir pagrindinės jos kitimo tendencijos. *Baltistica*, 13 (2), 139–147.
- Kaikarytė 2010 – Aušra Kaikarytė. *Joniškio šnektos daiktavardžio linksniavimo sistema: Dak. dis.* Vilnius: VU.
- Kazlauskas 1968 – Jonas Kazlauskas. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika*. Vilnius: Mintis.
- Rosinas 1994 – Albertas Rosinas. Simono Stanevičiaus tekstų daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchija. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 34, 112–117.
- Markevičius 2009 – Aurimas Markevičius. *Šiaurinių širvintiškų daiktavardžio linksniavimas ir jo istorija*. Vilnius: VU leidykla.
- Zavadzkaitė-Ivanauskienė 2000 – Audra Zavadzkaitė-Ivanauskienė. Mikalojaus Daukšos P daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchija (pagal oksitoninių daiktavardžių paradigmas). *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 43, 11–17. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Dalia Jakulytė

INFLECTION OF ADJECTIVES IN “KNYGA NOBAŽNYSTĖS”

This article is a continuation of earlier studies of “Knyga nobažnystės” (1653) language, initiated by A. Jakulis and continued by the author of this article. The research object is all adjective forms in “Knyga nobažnystės”, the purpose – to determine adjective inflection system.

For the investigation a special tool, the relational database of KN morphology (KNDB), was created and used. So the first task of the work was to apply KNDB for adjective inflection research and to enter the required data into the DB.

There were found 342 adjectives, used 4230 times. The following morphology attributes were determined and entered to each case of usage: gender, number, case, degree of comparison, pronominal forms, form stem, inflection stem. There are three forms of gender – masculine and feminine and non-gender form. There are three forms of numbers – singular, plural and dual, but only two forms of dual were found in KN. 10 forms of cases are used in KN – next to the “ordinary” declensional forms, there are four forms of postpositional locatives (illative, allative, inessive and adessive). But locative forms of adjectives are used very rarely, rarest are forms of illative (only 8 feminine singular forms) and adessive (3 masculine singular forms), so these cannot be considered as paradigmatic forms.

The stem attribute was entered twice – for each adjective form (form stem) and for the whole lexeme (inflection stem).

The adjective inflection stem was determined according to masculine forms stems and correlating feminine forms stems. Firstly they were grouped in two groups:

1. Hard stem group. The only one, the most abundant and the most consistent type of inflection is in this group, named *o-ā* stem, e.g. *šventas, šventa*. There are 212 adjectives of this type (39% of all adjectives), and their forms of non-comparative degree are used 3052 times.

2. Soft stem group, where *io* and *iā* stem forms predominate in paradigm. It divides into

- a) *io-iā* stem, like *žalias, žalia* – 9 adjectives, used 26 times, and forms of superlative degree, like *aukščiausias / aukščiausias, aukščiausia* – 21 adjective, used 163 times;
- b) *u-iā* stem, like *brangus, brangus* – 69 adjectives, used 360 times;
- c) and *ijo-ē / iā* stem, where are three different types of adjectives:

- i) derivative and compound adjectives with nominal forms of plural nominative and dative, like *dabartinis*, *dabartinė* – 26 adjectives, used 74 times;
- ii) forms of comparative degree, like *didesnis*, *didesnė* – 32 adjectives, used 104 times.
- iii) The feminine forms of these two types differs in text parts written by different authors: first author's they are of $\bar{e}$ stem, second author's – mostly $i\bar{a}$ stem.
- iv) various single paradigms (like *didis*, *didelis*, *visagalis*, and so on), which does not construct an inflection type.

After reviewing all the paradigms and declensional types, their interaction and natural hierarchy are determined, i.e. the hierarchic similarity of these stems was analyzed according to the number of coinciding endings, and hierarchic trees were generated using maximum method of clusterisation. Thus the different groups of declensional types were determined: all the stems should be divided into two main groups – *u* and *o* (according to masculine forms stem), and the *o* group should be divided into $\bar{a}$ and $\bar{e}$ types (according to the feminine forms stem).